

PANU:

Oulu 5.12.1971

OBSERVATORIO – TÄHTITORNI

Kuva: Atte Kalajoen kokoelmat

KOSKENNIEMI puhui aina observatoriosta, joka sana esiin tyy myös Tähtitornin alkuperäispiirustuksissa. Nykyisin tummansininen Tähtitorni on meidän kaikkien nähtävissä vanhalla tutulla paikallaan, alkuperäisen Observatorio-suunnitelman voi nähdä pistäytymällä Pohjois-Pohjanmaan Museoon tai — Valkealinnan apteekkiin. Jälkimmäisen seiniä koristaa sarja vanhan Oulun kuvia, niiden joukossa kuva alkuperäisestä "Ritning till Observatorium att uppföras å Slottsholmen invid Uleåborgs stad". Oikein kaunis ja romanttinen kuva! Minä puolestani sain kopion alkuperäispiirustuksista kaupungin rakennusviraston talosuunnitteluosastolta kautta kaupunginarkisto, jolle herttainen kiitos.

Kimmokkeen tähän pakinaan sain jo ennen kuin tulin koko tähän Oulu-lehteen. Ystävänä Mailis Eskonniemi ilahdutti minua kymmenen vuotta sitten kuvalla, jonka (hailakan) jäljennöksen näette tässä. Tornin seinät ovat kuvassa, joka on oikein värikuva, vaaleankeltaiset, katot punaiset. Keskellä kuvaa sojottaa punatiilinen Linnansaaren saunan piippu. Kuva on postitettu Helsingissä 14. 6. 1918 osoitteeseen "K. Neiti Hilda Ranlunt Oulu Kirkkokatu Snelmanin talo". Monta kertaa on silti ihmisten pitänyt muistuttaa että "kukkaan ei tiijä Tähtitornista mittää", viimeksi rouva Siiri Visurin, o.s. Julanko, syntynyt Juliander. Hänen niin kuin monen muunkin Oulun tytön muistot liittyvät tornin Lotta-kahvilaan, joka edelsi tätä nykyistä sotainvalidien naisten mainiota kahvilaa. Pannaanpa muistiin muutamia lukuja ja tapahtumia Linnansaarelta, itse tornin historiasta ei ole paljoa kerrottavissa, tois-
taiseksi.

OULUN linnalla on kaksi perustamisvuotta, 1590 ja 1605. Vähälle käytölle jäänyt linna oli 1700-luvun lopulla pahoin rappeutunut. Linnan vanha ruutikellari toimi kauppiaiden ruutivarastona. Siihen osui salama loppukesän iltana 1793. Seuraukset voi jokainen kuvitella. Vuonna 1863 perustettiin Oulun merikoulu, joka aloitti toimintansa Pokkitörmällä Pokkitörmän lyseon korttelissa sijainneessa rakennuksessa. 1870-luvulle tultaessa Linnansaaren muinaismuistot oli poljettu jokseenkin jalkoihin. Saari oli täynnä suuria makasiineja ja aittoja, muuten autio. Vappuna 1869 oli avattu, kolmen vuoden uurastuksen jälkeen, Oulun sillat, valtatie pohjoiseen. Ilmeisesti meillä ei olisi mitään muinaismuistoja Linnansaarella, ellei Oulun lääni olisi saanut kuvernöörin Otto Gustaf Nybergiä. Hän oivalsi "Oulun linnan" tilan, hankki kruunulta raha-apua ja pelasti sen, mikä pelastettavissa oli ja on nyt meillä.

Vuonna 1875 kohosi Linnansaarelle Merikoulun Observatorio. Se rakennettiin, niin kuin on aina sanottu, räjähdyksessä tuhoutuneen ruutikellarin raunioille. Virkeä vanhus täyttää siis kohta 100 vuotta.

TÄHTITORNIN piirustukset ovat vuodelta 1873, ja ne on saman vuoden elokuussa allekirjoittanut W(olmar) Westling. Torniosa muistuttaa eniten meille tuttua Tähtitornia. Sisäänkäynti ja portaat oli sijoitettu suorakulmaisesti vanhan kellarin sisäänkäynnin päälle, kuitenkin niin, että kellariin olisi päässyt. Matala osa oli piirretty avoimeksi, paviljonkimaiseksi. Tornin poikkileikkauspiirustukseen on jo Westling sijoittanut tähtikellarin. Näiden

piirustusten mukaan tornia tiettävästi ei rakennettu, mutta rakennuspiirustukset (joista olisin kovasti kiinnostunut) tehtiin kai kyllä alkuperäisten mukaan. Tähtitornin rakentajaa ei liene koskaan mainittu julkisuudessa. Hänen nimensä oli Eric Ericinpoika Juliander, puuseppä ja kirvesmies Alavetelistä, syntynyt 29. 7. 1819. Ouluun hän tuli nuorena miehenä 1845. Hän oli Observatorion rakennusmestari, ehti nähdä työnsä valmiina, mutta kuoli jo 29. 4. 1877. Olisipa hauska tietää, mitä muuta hän ehti rakentaa. Juliander oli kahdesti naimisissa. Hänen toinen vaimonsa Anna Saarela Oulujoen Saarelasta (maailmanmestari Yrjö Saarelan serkku) oli mlestään 34 vuotta nuorempi, syntynyt 1852. Heillä oli neljä lasta, joista Mathilda Julianderin kautta tulemme em. Juliander-Julankoon.

TÄHTITORNI toimi tähtitornina merikoulun lopettamiseen saakka. Tapahtui 1. maailmansodan aikana. Sitä ennen merikoulu — kapteenien ja perämestrien koulu — oli jo muutunut merimieskouluksi. Vuodelta 1923 on piirustukset Tähtitorni -kahvilaksi, mutta ne asiat jätän toiseen kertaan. Sitä ennen toivon saavani lisätietoja tuosta vuoden 1923 tai myöhemmästä rakennusvaiheesta, kahvilanpitäjistä jne.